

मिति २०७६/०६/१९ मा मनाउन लागिएको विश्व माटो दिवस सम्बन्धी पत्रकार सम्मेलन

कृषि विभाग, हरिहरभवन

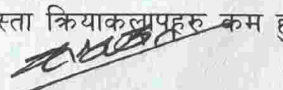
(मिति: २०७६/०६/१६)

माटो जीवनको आधार हो। सम्पूर्ण विश्वको जिवन प्रणाली माटोमा अडिएको छ। हामीले खाने खानाको ९५ प्रतिशत खाना माटोबाट उत्पादन भएको हुन्छ। वाली विरुवालाइ आवश्यक पर्ने १७ प्रकारका पोषक तत्वहरू मध्ये १४ प्रकारका पोषक तत्वहरू विरुवाले माटोबाट प्राप्त गर्दछ।

विश्वभर भूक्षय, माटो प्रदुषण, अम्लीयपना, नुनिलोपना, क्षारीयपना, प्राङ्गारिक पदार्थको हास, मरुभूमीकरण जस्ता समस्याहरूले माटोको दिगो उपयोगमा चुनौती पैदा गरेको छ। यी चुनौतीहरूको विश्वस्तरमै एकताबद्ध रूपमा सम्बोधन गर्न र यस सम्बन्धमा व्यापक जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने मूल ध्येयका साथ संसारभरी विश्व माटो दिवस डिसेम्बर ५ का दिन मनाउने गरिन्छ। खाद्य तथा कृषि संगठन (एफ.ए.ओ.) को सिफारिसमा संयुक्त राष्ट्र संघ को ६६ औं महासभाको निर्णयले सन् २०१४ देखि डिसेम्बर ५ का दिन बाट यो दिवस मनाउन शुरु गरिएको हो। सन् २०१५ लाई अन्तराष्ट्रिय माटो वर्ष र सन् २०१५ देखि २०२४ लाई अन्तराष्ट्रिय माटो दशकको रूपमा मनाईएको थियो। नेपालको सन्दर्भमा सन् २०१४ डिसेम्बर ५ का दिन कृषि विभागको संयोजकत्वमा काभ्रेको पाँचखालमा घुम्ती माटो परिक्षण प्रयोगशालाबाट स्थलगत माटो परिक्षणको औपचारीक शुरुवात गरी विश्व माटो दिवस मनाउन शुरु गरिएको हो। यस वर्षको विश्व माटो दिवसको नारा Halt Soil Salinization, Boost Soil Productivity रहेकोमा नेपालको सन्दर्भमा नुनिलोपनाको समस्या खासै नरहेकोले नारालाई खाद्य तथा कृषि संगठन (एफ.ए.ओ.) को समन्वयमा Halt Soil Acidification, Boost Soil Productivity अर्थात नेपालीमा "माटोको अम्लीयकरण रोकौं, माटोको उत्पादकत्व बढाऔं" भन्ने तय गरिएको छ। नेपालको सन्दर्भमा अधिकांश भूभागको माटो अम्लीय रहेकोमा माटोको अम्लीयकरण रोकौं, माटोको उत्पादकत्व बढाऔं भन्ने यस वर्षको विश्व माटो दिवसको नारा अत्यन्त सान्दर्भिक रहनेछ भन्ने आशा गरेका छौं।

अम्लीयपना भन्नाले माटोमा हाइड्रोजन आयनको सक्रियता भन्ने बुझिन्छ। विभिन्न कारणले माटोबाट क्याल्सियम र म्याग्नेसियम जस्ता धनायनहरू हराएर जान्छन् र हाइड्रोजन आयनको मात्रा तुलनात्मक रूपले बढ्दै गएमा माटो अम्लीय बन्दै जान्छ र माटोमा भएका विरुवाका खाद्यतत्वहरू विरुवालाई उपलब्ध नहुने, कम उपलब्ध हुने, बढि उपलब्ध भई नकारात्मक असर देखाउने हुन्छ। माटोमा अम्लीयपना बढ्दै जानुका कारणहरूमा पौष्टिक पदार्थ, खेती गरिएका बालीका प्रकार, अम्लीय रसायनिक मलको प्रयोग, वर्षाको अवस्था, काँचो मलको प्रयोग र माटोमा प्राङ्गारिक पदार्थ घट्दै जानुरहेका छन्। माटो जुन प्रकारको पौष्टिक पदार्थबाट बनेको हुन्छ त्यसको प्रतिक्रिया पनि त्यस्तै हुन्छ। ग्रेनाईट र बलौटे ढुङ्गाबाट बनेको माटो अम्लीय हुन्छ। त्यसैगरी धेरै क्याल्सियम चाहिने बालीहरू जस्तै जौ, सिमि, बन्दा, कपास, भटमास लगाउनाले पनि माटो अम्लीय बन्दै जान्छ। असन्तुलित रासायनिक मलको प्रयोग र एमोनियम सल्फेट, एमोनियम नाईट्रेट, युरिया जस्ता मलको अत्याधिक प्रयोग माटो अम्लीय हुनुको अर्को महत्वपूर्ण कारण हो। बढी वर्षा हुने ठाउँमा खास गरि क्षारिय तत्वहरू जस्तै क्याल्सियम, म्याग्नेसियम चुहिएर नोक्सान हुने र हाइड्रोजन आयनको मात्रा थपिनाले पनि माटो अम्लीय बन्दै जान्छ। माटो अम्लीय हुनुको एउटा कारण माटोमा हालिएको काँचोमल कुहिने क्रममा प्राङ्गारिक अम्लहरू बन्न जानु हो भने माटोमा प्राङ्गारिक पदार्थ घट्दै जानु पनि अर्को महत्वपूर्ण कारण हो।

माटोको अम्लीयपनाले बालीनाली उत्पादनमा धेरै नराम्रो प्रभाव पार्दछ। अम्लीय माटोमा लगाईएको बालीलाई नाईट्रोजन, फस्फोरस, क्याल्सियम, म्याग्नेसियम, मोलिब्डेनम कम मात्रामा उपलब्ध हुन्छ भने फलाम, म्यांगानिज, जिंक, बोरोन जस्ता सुक्ष्म खाद्यतत्वहरूको घुलनशिलता बढी भएकाले विरुवालाई आवश्यक मात्रा भन्दा बढी उपलब्ध हुनगई विरुवामा बिषालुपन उत्पन्न भई बृद्धि र विकासमा नराम्रो असर पर्दछ। त्यसैगरी फस्फोरस अघुलनशिल अवस्थामा परिवर्तन भएर विरुवालाई उपलब्ध हुन सक्दैन। माटोको अम्लीयपना बढ्नाले माटो कडा हुन गई विरुवाको बृद्धि र विकासमा प्रतिकूल असर पर्नुका साथै जमिन तयारीमा समेत बाधा पर्न जान्छ। माटोमा बढी अम्लीयपना हुँदा शुष्म जीवाणुको गतिविधमा पनि नकारात्मक असर गर्छ र यसबाट माटो खुकुलो हुने, माटोमा हावा तथा पानीको आवतजावत बढ्ने जस्ता क्रियाकलापहरू कम हुन जान्छ।

निमित्त सहानिर्देशक

विश्वभरमा कूल भूभागको ३० प्रतिशतमा अम्लीयपना रहेको छ भने खेतीयोग्य जमिनको ५० प्रतिशत माटो अम्लीय छ। नेपालको खेती गरिने जमीनको ५३ प्रतिशत माटो अम्लीय प्रकृतिको छ। बार्षिक रूपमा औषत २० हजार माटोको नमूना परिक्षणको बीस वर्षको तथ्यांकको विश्लेषणको आधारमा नेपालको ५८ देखि ६१ प्रतिशत माटोमा प्राङ्गारिक पदार्थ कम रहेको देखिन्छ। प्राङ्गारिक पदार्थलाइ माटोको मुटु पनि भन्ने गरिन्छ। माटो स्वस्थ रहन यसमा रहने प्राङ्गारिक पदार्थको मात्रा ३ देखि ५ प्रतिशत हुन आवश्यक हुन्छ, हाल नेपालको माटोको प्राङ्गारिक पदार्थको मात्रा औषत १.९६ प्रतिशत रहेको छ। कृषि विकास रणनीति (२०१५-२०३५) ले नेपालको माटोको प्राङ्गारिक पदार्थको मात्रा १.९६ प्रतिशतबाट ४ प्रतिशतमा पुर्याउने लक्ष्य लिएको छ।

नेपालको माटोको स्थान विशेषको गुणस्तरको अवस्था देखाउन Digital Soil Map तयार गरिएको छ र यसलाई बार्षिक रूपमा परिमार्जन तथा सुधार गर्न कार्यक्रमहरू संचालन गरिदै छ। प्राङ्गारिक मल प्रबर्द्धनका कार्यक्रम जस्तै गोठ सुधार, प्राङ्गारिक मलमा अनुदान तथा प्राङ्गारिक खेती प्रबर्द्धन जस्ता कार्यक्रमहरू संचालन गरिएको छ। कृषि प्रसारका कार्यक्रम मार्फत सन्तुलित मलखादको प्रयोगलाई बढावा दिने कार्यक्रम र माटोमा एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन सम्बन्धि पाठशाला कार्यक्रम संचालन गरिएको छ। माटो परिक्षण तथा अम्लीय माटो सुधारका लागि अनुदानमा कृषि चुन वितरण कार्यक्रम संचालन गरिएको छ। नेपालमा हाल दुईवटा राष्ट्रिय स्तरमा कृषि चुनको उद्योग संचालनमा रहेका छन्। प्रयोगशालाहरूको सेवा विस्तार तथा क्षमता विकास गर्नुका साथै प्राविधिकहरूको दक्षता बृद्धि गर्न विभिन्न कार्यक्रमहरू संचालन गरिएका छन्। Integrated plant nutrient management system (IPNS) तालीम तथा प्रविधि विस्तार कार्यक्रम, गडचौला मल उत्पादन प्रविधि विस्तार, जिवाणु मल तथा हरियो मलको प्रबर्द्धन, रासायनिक मलको सुलभ उपलब्धता, Soil Health Card को व्यवस्थापन र माटोको गुणस्तर सुधारमा आधारित प्रोत्साहन प्रणालीहरू माटोको अम्लीयकरण रोक्न गरीएका विभिन्न प्रयासहरू हुन्।

यो वर्षको विश्व माटो दिवस राष्ट्रियस्तरमा कृषि विभाग, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद, राष्ट्रिय किसान आयोग, खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना, प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना, Nepalese Society of Soil Science (NSSS) र केन्द्रीय कृषि प्रयोगशालाको समन्वयमा निम्नानुसारका कार्यक्रम गरि मनाईने कार्यक्रम रहेको छ।

- माटो परीक्षण शिविर मिति २०७८/८/१५ गते काभ्रे जिल्लाको बनेपा नगरपालिकामा संचालन गरिएको छ।
- विश्व माटो दिवसको बारेमा जनचेतना तथा जानकारी गराउने उद्देश्यले मिति २०७८/८/१६ गते बिहान ८ देखि ९ बजेसम्म प्रत्यक्ष टेलिभिजन विशेष सम्बाद कार्यक्रम संचालन गरिएको छ।
- मिति २०७८/८/१६ गते पत्रकार सम्मेलन कार्यक्रम संचालन भइरहेको छ।
- मिति २०७८/८/१७ गते विश्व माटो दिवसको उपलक्ष्यमा Management of Soil Acidity For Prosperity सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठी नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषदको सभाहलमा संचालन गरिने छ।
- मिति २०७८/८/१९ गते जनमानसमा जनचेतना जगाउने उद्देश्यले विहान ८ बजे देखि १० बजे सम्म प्रभातफेरी कार्यक्रम (हरिहरभवन-जावलाखेल-हरिहरभवन) गरि अन्तमा कृषि विभागमा आएर मूल समारोहमा परिणत हुनेछ।

अन्त्यमा, यस पत्रकार सम्मेलनमा उपस्थित भएर यसलाई सफल बनाउन सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण अतिथि ज्यूहरू, पत्रकार महानुभावहरू तथा विश्व माटो दिवस मनाउन सहयोग गर्नुहुने नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद, राष्ट्रिय किसान आयोग, खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना, प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना, Nepalese Society of Soil Science (NSSS) र केन्द्रीय कृषि प्रयोगशालालाई कृषि विभाग र मेरो व्यक्तिगत तर्फबाट हार्दिक धन्यवाद दिन चाहान्छु ।

जानुका पण्डित
निमित्त महानिर्देशक
कृषि विभाग

2078/8/19/196